ТИЖНЕВИК · REVUE HEBDOMADAIRE UKRAINIENNE · TRIDENT

Число 10 (166), рік вид. V. 3 березня 1929 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.).

Париж, неділя, 3 березня 1929 року.

Сталася подія, що має як-що няти віри совітській пресі, «большое политическое значение» («Изв.» ч. 39 з 16. II), «подія політичної ваги» («Ком.» ч. 38 з 15 II), як запевняє видатній московський літератор, «подія великої ваги, яка позначається на всьому дальшому процесі культурної революції і літературного будівництва Укр. Соц. Рад. Республіки» («Пр. Пр.» ч. 38 з 15. II), як вмовляють пролетарські українські письменники.

Та що-ж власне сталося?

А відбулася подорож 45-ти українських комуністичних письменників до Москви та й усе.

Приїзд їх викликав велику сенсацію і чималу церемонію, що на те такі майстрі комуністичні привідці, особливо коли треба показати єдність та непорушність зв'язків «єдиної-неделімої», чи то пак совітського союзу. Приймали українських гостей у Москві справді бучно. Ґостинні хазяї аж надто щедрі були на компліменти українській культурі, аж розсипалися в реверансах перед її представниками. І удостоїлися правовірні письменники з України і найбільшої чести — узріти світлі очі самого Сталіна, і було їх обдаровано «царською милостю». Не забуто було і про традиційні соболі та московські рублі, що ними колись Москва вабила Брюховецького та людей його типу: і тепер українці повернули з Москви поки-що страх задоволені, принаймні таких з себе вдають («Пр. Пр.» ч. 38 з 15. II) — замісць соболів та рублів їм сам Халатов, голова ҐІЗ РСФСР, прирік «оплату авторського гонорару» за переклади на російську мову їхніх творів, що їх мають оце видавати. («Изв.» ч. 39 з 16. II).

Учасники чергової церемонії самі розповідають нам, нащо вона

Москві здалася та з якою метою її було впоряджено. Вислухаймо ж їх терпляче.

Один з найвідданіших рабів Москви — Хвиля, говорячи про сучасний стан української літератури, зазначив таке:

«Творячи нову революційну літературу, українські письменники поступово перемагали націоналістичні тенденції, але в той-же час де-які з них стали на шлях орієнтації на Західню Европу та на «розмичку з Москвою» (Хвильовий та інші). Ця течія виявилася в об'єктивно-ворожій пролетаріятові політичній концепції, відомої (-ій?) під назвою «хвильовізм-шумськізм». («Ком.» ч. 33 з 9 лютого). І хоч з тієї боротьби благонадійна ґрупа «вийшла ще міцнішою», «але кλасова боротьба, що точиться нині на Україні, безперечно дає про себе знати і на фронті культури, і не виключена можливість рецидиву хвильовізму-шумськізму» (ibidem). Отже, перш за все приїзд до Москви мав допомогти українським підніжкам Кремля покласти край отим «націоналістичним тенденціям» та їх «рецидивам».

Того за мало. Тов. Каганович по-за тим завданням, так мовити, негативного характеру, вказав ширше, вже ніби позитивне (для Москви, звісно): «необхідно ліквідувати роз'єднання між українською і російською літературою, поріжнення між національними культурами». («Изв.» ч. 39 з 16. II).

Ще далі пішов тов. Керженцев, що вів перед на учті з московського боку: йому не тільки треба знищити роз'єднання, але ще й «налагодити тісний зв'язок між культурою України і РСФСР» («Ком.» ч. 36 з 13. II). З тою метою, щоб нарешті «дружніми зусиллями утворити є д и н у радянську соціялістичну літературу». («Ком.» ч. 36 з 15. II). Єдину! хоч поки-що, правда, і ріжними мовами. А там далі, мовляв, «образується».

Отже, як бачимо, апетит у Москви не малий: аж он куди вона гне.

Отак на лагідному тлі всіх тих компліментів та реверансів, що нагадують славнозвісне Катеринене: «легчайшими способами», надзвичайно рел'єфно проступає намагання Москви всякою ціною Україну відірвати від Европи і до Азії обличчям повернути. З тим самим і привезено слухняних письменників з України на прощу до сучасної Мекки Сходу Европи.

Москві замало — політичного поневолення України, її економічного визиску... Вона намагається накласти свою відмежу лапу і на духове життя нашого народу, щоб той покірніше ходив у комуністичних шлеях.

Взялися за це в Москві тепер-ото з короткими гужами і не мають

на думці одступатися. Принаймні авторитетна і категорична заява Луначарського лихе отій многострадальній культурі нашій ворожить: «ми тепер серьозно обмірковуємо ті заходи, — сказав наркомпрос, — що привели б до взаємного зближення культури України і РСФСР». («Ком.», ч. 36 з 13. II).

Звісно, подія «великої ваги», «історичної ваги» такою зостанеться тільки в хворій уяві її привідців та вільних чи невільних її учасників — московських панів та їхніх українських холопів.

Усім Луначарським разом узятим, вкупі з усіма їхніми покірними пахолками з Харькова, ніколи і ніяк не вдасться одхилити нашої культури від того шляху, яким вона протягом віків ішла, — шляху орґаничного зв'язку з Заходом.

І власне можна було б на подорожі 45-ти українських письменників правовірних до комуністичної Каносси і не спинятися. Можна було б, коли б вона, ота подорож, не говорила про нові спроби в Москві взяти в щори українську культуру та не додавала кільки дрібних, але характерних, штрихів до загальної картини глибокого поневолення України.

* *
*

Ми з надзвичайною приємністю зустрічаємо звістку про прийняття до складу Дорадчого Комітету при Високім Комісаріяті Ліґи Націй в справах біженських — нових двох українських об'єднань, а саме, Ґенеральної Ради Союзу Українських Еміґрантських Орґанізацій у Франції та Українського Громадсько-Допомогового Комітету в Румунії.

Таким побитом тепер в Женеві представлені наші об'єднання в чотирьох державах, де скупчилася найбільша маса української еміґрації, а власне — Польщі, Чехословаччини, Румунії та Франції.

Кожен українець, що близько бере до серця долю своїх земляків на чужині, може тільки вітати нові кроки наших орґанізованих осередків що-до оборони правного становища та поліпшення добробуту української еміґрації, може тільки радіти з усякого їх здобутку на шляху до цього. Постійний читач наш зрозуміє дуже добре те почуття особливого задоволення, яке ця новина принесла саме редакції «Тризуба».

Адже це ми з самого заснування нашого журналу не припиняли нагадувати українським еміґрантським орґанізаціям в ріжних країнах про конечну потребу мати стале представництво в Женеві перед відповідними установами. Не переставали ми нагадувати про потребу

розвинути діяльність в обороні наших інтересів та задоволення наших потреб на міжнародньому ґрунті. Багато часу було змарновано, багато можливостей втрачено, поки то нарешті розкидані по ріжних державах люде розгойдалися, порозумілися між собою і здобули належне їм місце на женевському форумі.

Тим з більшою енергією слід тепер взятися за те, щоб надолужити планомірною і координованою працею прогаяне.

Та ділючися з еміґрантською масою приємною звісткою, разом з тим не можемо не нагадати про ті обов'язки, які ота новина на неї покладає.

Перш-за все, в тій роботі що-до орґанізації представництва української еміґрації у відповідних установах при Лізі Націй та обороні там її інтересів, яка розпочалася з ініціятиви та під проводом належних орґанів УНР і об'єднала всі значніші місця скупчення наших людей за кордоном, — повинен взяти активну участь увесь загал еміґрантський. Участь та має виявлятися не тільки в безпосередньому заінтересованню усім, що для її правної оборони і забезпечення матеріяльного робиться в Женеві, але і в активній допомозі своїм там представникам у роботі. Ходить тут про сумлінне виконання кожним своїх моральних і грошевих обов'язків, про внутрішню дисципліну і постійну працю. Ми вже згадували про потребу як найчисленнішими заявами, орґанізованими як найширше, підтримати заходи що-до визнання нашого права на власну національність. Час не жде! Але це тільки один конкретний зразок того, чим наша еміґрація в своїй масі може сама собі допомогти. В процесі роботи, раз розпочатої, тих випадків, де своєю допомогою наші громади можуть полегшити завдання нашим представникам, життя що-разу постачатиме більше й більше. Не говоритимемо вже про необхідність найстислішого і найдіяльнішого контакту між місцевими ґрупами і центральними осередками в кожній країні.

Що-до тих центральних осередків, то робота їх в зв'язку з розпочатими в Женеві справами має розвиватися в двох напрямках.

По-перше, вони не можуть знехтувати можливістю брати через своїх уповноважених фактичну участь в нарадах Дорадчого Комітету. Ми з приємністю останнього разу на засіданню того комітету бачили поруч проф. О. Шульгина, що на його досі єдиного спадав увесь тягар представництва, і Голову Ґенеральної Ради у Франції п. М. Шумицького. На наступних сесіях Дорадчого Комітету повинні бути представники усіх центральних об'єднань, які мають там право голосу.

Це вже їх справа подбати заздалегідь про кошти, підготовитися відповідним способом до засідання та бути на місці своєчасно.

А друге, — наявність у Дорадчому Комітеті представництва чотирьох орґанізованих центрів нашої еміґрації знов підводить нас до того, конечність чого підкреслювали ми не раз на сторінках «Тризуба». Ми говоримо про потребу координування діяльности центральних об'єднань в окремих державах. Варшава, Букарешт, Прага й Париж повинні порозумітися між собою і встановити спільний план роботи на міжнародньому полі. І те порозуміння потрібне ще до нової сесії Дорадчого Комітету, бо тільки тоді можемо бути певними, що використаємо всі можливості, як слід.

Найкращий шлях до того — конференція представників Ґенеральної Ради в Парижі, Українського Центрального Комітету у Варшаві, Українського Громадсько-Допомогового Комітету в Букарешті та Українського Республікансько-Демократичного Клубу в Празі. Невелика кількість учасників робить переведення такої наради річчю цілком можливою, навіть в наших матеріяльних умовах. Не торкатимемося програму тієї конференції та плану її праці: це діло вже самих центральних об'єднань. Зазначимо тільки, що така конференція мала б виробити план координованої та систематичної діяльности орґанізаційних осередків в ріжних країнах разом в Женеві та скінчитися заснуванням спільного бюро, на якому б лежало — допильнувати та до життя перевести той план і керувати справами, що мали б загальне значіння, до наступної наради.

Слово за ними.

Літературні спостереження.

VIII

Косинка.

Думаю, що, на жаль, не все, написане Косинкою, міг я знайти та прочитати тут на чужині, та зміст тих його оповідань, що мені трапилися, важливість зачеплених ним питань, все ж таки заохочує мене подати де-які уваги про цього автора.

По-між сучасних наддніпрянських белетристів Косинка віддає найбільше уваги суспільним питанням. Кожне його оповідання, хоч сливе усі вони дуже малі розміром, має темою якесь питання громадського значіння і саме воно, а не побут, не особисті почуття дієвих осіб, найдужче цікавлять автора та забірають увагу читачів. З того не треба робити висновку, начеб-то Косинку не цікавить психика

його героїв, — він нехтує психологічним аналізом. Але він розглядає переважно ті людські почуття та настрої, що виникають на ґрунті суспільних відносин і навіть в тих випадках, коли він спиняється на таких особистих почуттях, як любов до матері (опов. «Мати»), або кохання (опов. «В житах»), аналізує він їх залежність від суспільного життя та підкреслює ті риси в цих почуттях, які витворюються під впливом суспільних взаємовідносин.

Одним з таких питань, до якого Косинка звертається в кількох своїх оповіданнях, є питання про взаємовідносини одиниці і держави. В тих оповіданнях підкреслює він протилежність, сутичку інтересів окремої людини і держави (або инших суспільних угрупувань революційних часів), яка вимагає од людини щось робити, чимсь поступитися, від чогось відмовитися, а її інтереси, її потреби, часом найбільшої особистої вартости, нарешті її переконання не годяться з тими вимогами і людина терпить, страждає, скаржиться на громадянство, на державу та по змозі оборонюється від них.

Такі конфлікти між одиницею та державою виникають переважно за часів державної небезпеки, от як війна, або за часів революційних. Безперечно, за нормальних часів ці обмеження менші, твердо установлені законом і здебільшого права держави на ті обмеження, як-що держава дійсно національна та організована добре, не викликають невдоволення. З другого боку і державна влада в нормальних умовах звичайно більше оберігається порушити визнані законом права громадян. Инакше буває за часів ненормальних, коли саме існування держави в небезпеці, і небезпека примушує її збільшити свої вимоги од громадян, часом порушуючи і забезпечені раніше законом їхні права, чи касуючи старий закон, чи в де-яких випадках і адміністративним порядком. Про ретельну законність в тих випадках говорити тяжко. Не кажучи вже про адміністративні накази, суперечні закону і нові закони за таких обставин видаються не по розважному обміркованню, а під тиском знепокоєння і вони часто суперечать загальному духу законодавства тієї-ж держави. Тому за таких часів конфлікти між одиницею та державою виникають частіше і питання їхніх взаємовідносин набірає більшої ваги тим паче, що серед ненормальних обставин державна влада легко тратить почуття законности та переступає в своїх вимогах межу необхідности.

Ті вимоги, що ставить громадянам держава, особливо за ненормальних часів, дійсно бувають тяжкі і це викликає в людності, яко реакцію, надмірне заперечення прав держави. Косинка є речником цього настрою в наддніпрянським письменстві. Але держава є необхідною передумовою людського життя та поступу, а добра національна держава дає так багато і кожному громадянинові і цілому народові, що для її оборони громадяне і мають рацію, і повинні великим поступатися; а проти тих, хто не хотів би того з доброї волі робити, держава мусить мати право примусу, само собою як-що вона не злоуживає своїми вимогами. Відносно них треба зазначити такі найважніші обмеження: 1) держава не повинна переступати міри необхідности, 2) вимоги її в таких обставинах мусять бути тільки тимчасові, поки існують ті

обставини, що зробили їх необхідними, 3) примусові жертви громадян на користь держави, вона по инна по змозі їм віддячити, оплатити, щоб по можливості порівняти жертви усіх громадян і 4) вимоги держави не повинні в такій мірі обтяжати громадянина, що по виконанні їх дальше життя його буде незносимим (обов'язок військових сюди не належить, отже не мається тут на увазі). За цією межею вже має діяти здвиг самовіддапости, а не примус. Додержання цього необхідне в інтересах самої держави, бо сила її в співчутті та добробуті людности і найтонше розуміння і вищою владою і усіма її урядовцями можливих і неможливих тимогдня для кожного моменту необхідне для зміцнення держави.

При безсторонньому відношенню зазначене право треба визнати не тільки за тими державами, які віддавна існують, а і за тими, що тільки починають утворюватися серед революційного виру з частин давніх держав, які доти об'єднували кільки понево ених народів (от як Чехословаччина та Україна), або складалися з частин ріжних держав (Італія 60-х років мин. століття). Дарма, що теоретики правники визнають за ними це право і неохоче і тільки після того, коли перемога вже утворить нову державу і вона стане фактом, таким новим державам це право належить ще в більшій мірі, ніж державам старим, бо, яко однонаціональні, вони більше відповідають інтересам своєї людности, а на шляху їх утворення стоять найбільші труднощі та небезпеки.

Та в цих революційних обставинах зазначені конфлікти встають ще частіше та гостріше, бо, коли при військовій небезпеці у окремого громадянина може статися конфлікт з однією державою, належність до якої не тільки юридично, а і звичкою для того громадянина закріплена, за часів революційних, справа значно ускладнюється, наприклад, коли в державі з ріжнопленною людністю здіймається визвольний рух понево ених народів, коли поруч із владою, що захопила колишній центр, постає влада нових держав, утворених з частин колись єдиної, коли навіть за стерно влади тієї єдиної держави одночасно змагаються кільки влад, що існують разом та порядкують в ріжних частинах тієї колишньої держави.

В таких обставинах окремий громадянин легко впадає в конфлікт одночасно з кількома владами і саме в звязку з обороною ще однієї з сучасних влад, може по переконанню стати на бік не тієї влади, яка в ту хвилю має в його місцевости найбільшу силу, а людина протидержавницького настрою взагалі часто змагається проти усіх влад, які б вони не були. Становище ускладняється ще й тим, що в боротьбі між цими владами беруть часом участь чужеземні держави, яко союзниці тієї чи иншої з них.

Одночасно в революційних обставинах і часто на ґрунті згаданої боротьби влад, виникають скрізь менші громадські угруповання, визнані однією владою і не визнані иншими, або і зовсім ніким не визнані (от як махновці), а проте вони вимагають од людности не меншої покірливости, як і ті влади, що вже встигли зорганізуватися та набрати більшої сили. До того-ж в революційних обставинах кожне

з цих менших угруповань має таки більший чи менший шанс вирости та зміцнитися, а залежність одних місцевих мешканців буває часом не менша, як од влади зорганізованої.

Цих складних відносин Косинці досі не пощастило освітити всебічно. Можна сказати навіть, що найцікавіших і взагалі, а для українців особливо, конфліктів він не зачіпає. Инакше не могло і бути, як через однобічність його поглядів на це питання так і через те, що, подаючи образки сутичок одиниці з иншими владами, які перебували на Україні, він обминає говорити про сутички з совітською владою, яка власне дає найбільше приводів до найгостріших сутичок цього ґатунку. З творів Косинки не видко, чи так стається через цензурні умови СССР, чи наслідком більше сприятливого в дношення автора до влади совітської, як до инших. А через те замовчування в читача зашивається вражіння певної невиразности думок Косинки.

Та так, як освітлюється питання в його образках, складається вражіння, що він занадто обмежує право держави. Здається навіть, що для нього немає різниці, і в тім, яка держава або яке угруповання робить свої вимоги одиниці, а також і в тім, які ті вимоги, який їхній характер. В усіх оповіданнях його, що торкаються цього питання, співчуття своє він неодмінно віддає одиниці, а держава чи угруповання виглядають насильниками. Так в оповіданні «Мати» польське військо, що за тих часів було союзним українському, примушує в скрутну хвилину парубка, який їде через польський стан по ліка ря до тяжко недужої матері, зашитися при війську та обслуговувати його фурою. Косинка разом з тим парубком гостро відчуває та протестує проти цього насильства і, як видко, не тому, що це чужеземна, а не своя держава примушує; Косинка однаково протестував би проти такого примусу, яка б держава його не вчинила. Правда, він висловлює з цього приводу, навіть з порушенням побутової правдивости, словами рядового селянського парубка докори полякам за історичні кривди українському народові, та це тільки додатковий, про більшу пишноту, доказ, якому і сам автор не надає важливого значіння. І дійсно, в міжнародніх відносинах зовсім не до речі згадувати про стару ворожнечу, особливо в випадках, подібних згаданому, коли колишній неприятель стає союзником. Отож з певністю можна сказати, що відношення Косинки, до згаданої події не змінилося б, якби замість польського було і якесь инше військо.

А по суті в обставинах, коли ціла армія під загрозою, кожна армія зробила б так само. В обставинах бойової небезпеки найсумірніша влада не могла б ні з'ясовувати, ні визіряти тих виключних особистих причин (хвороба матері), що примусила затриманого виїхати з дому, і вимогу поляків в цьому випадку не можна вважати надмірною. Та Косинка не тільки виправдує дезертирство парубка, а і те, що він вбиває жовніра, що наглядав за ним, і хотів убити пораненого ґенерала, якого доручено йому було везти (не вбив тільки тому, що той умер раніше).

Такий настрій був дуже розповсюджений в межах колишньої російської держави, яко наслідок відчужености народу від влади. За

революційних часів, коли нічим не обмежене повсякчасне порушування ріжними владами прав одиниці природнє викликало в людності невдоволення, цей настрій міг тільки збільшитися. Та на Україні самостійницький рух діяв в протилежному напрямі і принаймні серед національно свідомої частини людности захоплення ідеєю відбудови своєї держави до певної міри поборювало антидержавні настрої. Не в усіх, правда, старі протидержавні передсудження могли відразу винищитися і вони виявлялися часом в формі ворохобні і неслухняства і до своєї держави, та малися і люде, в яких ідея державної могутности викликала співчуття до скрайнього поширення прав влади без необхідного забезпечення прав окремих громадян.

Обидва напрямки доходили часом до скрайностей, підказаних почуттям, а не тверезим обміркованням, а в цих виключних обставинах, де розмір прав держави часто треба визначати по розміру необхідности, потрібне особливе чуття для оцінки законности чи незаконности поступування влади. Та на жаль, наші люде часто ремствують на справедливі вимоги держави, а коряться, коли їхні права порушуються і неправно і без потреби, бо не розуміють своїх обов'язків та прав відносно держави і не вміють ні обстоювати свої права, ні ретельно виконувати свої обов'язки.

Друге питання, до якого Косинка звертається в багатьох своїх оповіданнях,— це відношення селян до совітської влади та комунізму. Косинка письменник молодий, а за короткий час його письменницької діяльности сталися великі зміни як у відношенні селянства до совітської влади, так у в відношенні большевиків до селян, і зміни ці відбилися в творах Косинки. В оповіданнях його позначається зміна в настрої селян відносно большевиків, а заразом і зміна в відношенню самого автора до селян, що цим разом цілком зійшлося з большевицьким. В перших оповіданнях своїх він занотовує такі, наприклад, настрої в селянстві: «голий грабить, пагить, хай грабить» (опов. «В хаті Штурми»), або «У такого можна красти, крадь,... йому з гетьки пре» (опов. «Постріл») і ставиться до цих настроїв з чисто большевицьким співчуттям. Але вже в оповіданні «Сходка» починає помічатися зміна його відношення до селян. В тому оповіданню розповідається, як совітська влада підсилює зквольнене вже співчуття до себе бідних селян поманюванням та пільгами та як бідний селянин аж тоді, і не без попереднього вагання, зголошує своє співчуття до неї: «Ні, наша стежка червона, ми за революцію», — коли його звільнили од податків, навалливши ввесь їх тягар на трохи тільки заможніших селян — «тих, що мають по три десятини». Авжеж, що большевики свідомо вжили цього підкуплювання бідноти, а проте їх таки не може тішити, що лише в такий спосіб добувають вони її прихильність, тай розуміють вони, що не зможуть довго туманити людей цими дрібними пільгами, коли заведений ними лад селянству шкодить. І в Косинки, як в інтелігента, покрученого комуністичними ідеями, нові настрої селян викликають до них невдоволення. В оповіданні «Сходка» воно відчувається вперше, але росте далі разом з тим, як вороже відношення селян до совітської влади загострюється. Селянство, зазнавши лихих наслідків больше-

вицького ладу, висуває з-по-між себе повстанські «банди» для боротьби з совітською владою. В двох оповіданнях Косинка подає образки з повстанського руху. В оповіданні «Десять». селяне, впіймавши односельця-комуніста, б'ють його «щоб вивіявся комунізм», в оповіданні «Темна ніч» — розстрілюють другого. Роздражнення Косинки на селян в цих оповіданнях хоч і виразне, та ще стримане, остаточно вибухає в оповіданні «Голова Ході», де автор, так мовити, мотивує його підкреслюючи, що саме обурює його в селянах. Селяне цього оповідання в Косинчиному змальованні не те, що хибно розуміють свої права та обов'язки, а просто ці розуміння їм чужі і саме питання права та обов'язку їх не обходить. Забравши землю, вони володіють нею і ладні за неї перегризти кожному карк, але їм непотрібне ніяке уґрунтування цього правом, їм досить, що мають на то силу. Ні за ким, окрім селян, не визнають вони навіть права на існування і вважають цінними тільки свої життя та роботу. Інтеліґентській роботі не надають вони жадної вартости, а інтеліґенція для них тільки зайва напасть, їм все здається, що інтеліґенція—«п'ють, як п'явки». «Був царизм—(ми) робили, прийшов совєт — робим, а пани як пливли шовками в городах і по цей день пливуть», — перебільшують вони безмірно роскіш інтеліґентського життя.

Так описує селян Косинка, але цікаво, що помічати селянські гріхи та судити селян він почав лише з тих часів, коли селяне заворогували з совітською владою. Хай в його перебільшеній характеристиці і маються де-які хиби, не чужі нашому селянству, от як надмірне переоцінення роботи та праз селянських і недооцінення розумової праці, то зовсім не вірно, начеб-то тільки надмірні вимоги селян підіймають їх проти большевиків. Справжньою, найголовнішою причиною ворожнечи селян проти совітської влади є заведений нею лад, що руйнує селянське життя. жорстокість та несовісність большевицького уряду, а разом з большевиками і непартійна інтеліґенція, яка примушена служити на совітській службі та виконувати шкодливі та несовісні розпорядження уряду, тратить повагу в очах селянства. Нарешті самі большевики своєю постійною нагінкою та аґітацією проти «буржуїв» прищеплюють селянам недовір'я до інтеліґенції та нахил переоцінювати свої права.

Визнати цілковитий свій розбрат з усім селянством большевикам таки мулько і вони залевняють, і самих себе, і силкуються запевнити весь світ, що бідні селяне залишаються таки на їх боці, хоч життя все частіше та виразніше показує, що і селянська біднота все у більшому числі од них одкидається. З свого боку і Косинка теж тішить себе цими большевицькими надіями і в оповіданні «За ворітьма» подає приклад прихильної до большевизму родини удови Марти. Безперечно процес відчуження селянства од большевизму ще не дійшов до краю, і такі Марти ще трапляються по селях, хоч кількість їх все меншає. Та найголовнішу вагу має те, які ті люде на селі, що і досі тягнуться до большевизму та совітської влади? Косинку не випадає підозрівати у неприхильності до них, а його Марта та її діти в такій мірі перейняті лютістю до всіх у світі, що аж стає моторошно. Заможнього селянина,

в якого малий Мартин хлопець пасе вівці, вони ненавидять, хоч напевне він забогатів не з визискування Мартиного хлопця. Так само ненавидять вони бабу Горпину, хіба тільки трохи багатшу за них, хоч з нею вже не мають жадних господарських стосунків. Недовір'я та лютість до усіх в такій мірі опанували цією родиною, що, читаючи листа од рідного брата (що служить у війську), в якому той з співчуттям запитує, чи родичі не бідують, тринадцятилітній Мартин син з роздратованням каже: «Не люблю, коли так пише... Не пропадем, хай не радіють». В самого хлопця немає і краплі доброго почуття до людей, то і не може він повірити в такі почуття, хоч би і в рідного брата. Яке громадянство може збудуватися на таких настроях, яка суспільна робота можлива на ґрунті загальної взаємної ненависти? А такі почуття безнастанно прищеплюються українській людності і агітацією большевиків і усім совітським ладом.

Косинка тримається відносно селянства та селянської господарки поглядів дуже близьких, як-що не цілком подібних до комуністичних. Цим стає він в супереч із своїми-ж поглядами на взаємовідносини між державою та окремим громадянством, бо ґрунтовний комуністичний принціп що-до економичної діяльности громадян є обмеження прав і волі одиниці, і саме в тій сфері, де обмеження мусить бути найбільше обережним і має менше рації, бо економична діяльність забірає в великої більшости людей найбільше часу і сил і є для них найбільшим інтересом. І тому обмеження в цій сфері відчуваються людьми сливе без перерви постійно і дуже гостро, а надмірне державне втручання ослаблює ініціятиву, понижує продуктивність і веде до занепаду економичного життя та загального збіднення.

Давиній.

Ліга Націй і справи еміґрації.

(Лист із Женеви).

Цими днями, 15 лютого в Женеві збірався Дорадчий Комітет в справі еміґрантській. Основне питання, яке стояло на порядку денному, полягало в тому, щоб дати відповідь, чи потрібне дальше істнування Високого Комісаріяту при Лізі Націй для справ біженських.

Саме це питання висувано англійською та другими делеґаціями в час останньої дев'ятої Асамблеї. Питання про дальше існування Комісаріяту цілком природне зв'язувалося з самим фактом існування еміґрації. Де-які держави знаходять, що існування еміґрації протягом більше як десяти років після скінчення війни є фактом ненормальним і йому треба покласти кінець. Яким чином? Шляхом репатріації та натуралізації.

Ще під час дев'ятої Асамблеї на ці зауваження дав відповідь п. Фрітіоф Нансен, Високий Комісар по справах біженських. Він указав на неможливість при сучасних умовах говорити про широку репатріяцію так само, як не можливо примусити еміґрантів брати чуже громадянство. Та й самі держави, в яких перебувають еміґранти, зовсім не мають бажання широко приймати до себе нових громадян з-по-серед еміґрантів. А в деяких державах це зовсім не можливо.

Ці думки на пропозицію Комісаріяту широко і на всі лади розвинули

члени Дорадчого Комітету в своїх мемуарах та промовах, виголошених на засіданню 15 лютого у Женеві.

Серед цих промов відмітимо виступ українського представника — проф. О. Шульгина. Рішуче одкинувши справу репатріяції та натуралізації, як способів розрішення еміґрантського питання, промовець зупинився на закидах, які робили де-які представники держав, буцім-то існування Високого Комісаріяту при Лізі Націй штучно підтримує існування еміґрації. «Дивна річ — брати ліки за причини хвороби. Причини є инші і глибші. Чи буде, чи не буде існувати Високий Комісаріят при Лізі Націй, а еміґрація все одно не зникне. Але без Комісаріяту буде тільки більше нещастя з поодинокими людьми, більше горя й самогубств, більше неладу в справі еміґрантській. Високий Комісаріят не тільки реґулює правне становище еміґрації, не тільки дає можливість переїздити з одної країни до другої, шукаючи заробіток, але дає ще й моральну певність цим людям, що вони не загинуть з голоду. А це підіймає і настрій, і силу до перенесення тяжкого життя на чужині».

Не висуваючи тут пекучої справи з виділенням української еміґрації в окрему ґрупу, — справа, яка розглядається, як відомо, в самій Раді Ліґи Націй і в її комісії, — проф. О. Шульгин відмітив, що для українців особливо важною ця опіка Ліґи Націй, бо не скрізь ми маємо ще ті звязки і підпору, яку еміґрація дістає від Ліґи Націй.

В другій частині своєї промови, речник зупинився на більш принціповій стороні справи. «Говорять, що ніколи такої опіки над еміґрацією не було. Так! Але не було і Ліґи Націй. І чи не випливає така діяльність з самої основи Ліґи Націй? Кожна людина має, так мовити, «неґативні» права, себ-то її не можна примусово заставляти прийняти той режим, якого вона не хоче, а тим більше посилати її на катування і смерть. Але кожна людина має і свої «позитивні» права: вона має право в голос виявляти і обороняти свою думку. Отже ці права, цілком згідні з ідеєю Ліґи Націй, примушують її підтримувати еміґрацію. Можна бути оптимістом, але не до такої міри, щоб думати, що з репатріяцією нинішньої еміґрації це явище взагалі припиниться. Будуть ще завірюхи на світі і будуть ще нові еміґрації. Не кожну ґрупу еміґрації, натурально, буде підтримувати Ліґа Націй: можуть же назвати себе еміґрантами і звичайні дезертири чи розбійники. Але високий міжнародній трибунал має цю справу вирішувати». Промовець висловлює певність, що коли б цей суд, який би він не був суворий, мав розглядати справу сучасної еміґрації, завжди вирішив би, що ті ґрупи, які тепер користуються опікою Ліґи Націй — вірмени, росіяне, українці, сирійці і т. д., дійсно є гідними допомоги. Проводячи історичну паралель з часами феодалізму у Франції, промовець згадує інститут «bourgeois du roi», себ-то безпосередніх підданців короля, які сиділи в феодальних князівствах Франції. Отже еміґранти тепер з'являються «bourgeois» або , говорючи по модерному, «citoyens» самої Ліґи Націй.

Після гарячих дискусій перейшли до голосування резолюцій, але тут виникла суперечка спершу між вірменами і росіянами, а потім до цієї суперечки приєдналося і українське та жидівське представництво. Довелося утворити комісію, до якої увійшов і проф. О. Шульгин, де і прийшли всі до одної резолюції, яка осуджувала думку про репатріяцію та натуралізацію, як методів розрішення загально-еміґрантського питання, та постановили на тому, що Комісаріят мусить залишитися і надалі. Суперечки виникли в звязку з тим, що росіяне намагалися, щоб в резолюції в основу був покладений їхній мемуар. Не маючи жадних принціпових заперечень проти останнього, инші ґрупи настоювали і настояли на тому, щоб звернуто було в резолюції увагу й на инші мемуари та промови. Резолюції разом з мемуаром мають бути передані в комісію Ради Ліґи Націй, як матеріял при обміркованню еміґрантського питання.

Для українців це засідання приємно тим, що було прийнято дві нові орґанізації до складу Дорадчого Комітету — Ґенеральну Раду Союзу Укр. Еміґрантських Орґанізацій у Франції та Український Допомогово-

Громадський Комітет в Румунії. З огляду на те, що в «Посл. Пов.» напередодні уміщено було з приводу цього статтю, що українці хотять захопити в свої руки Дорадчий Комітет, можна було сподіватися на заперечення нових кандидатур. Але росіяне на це не зважилися і обидві орґанізації було прийнято без жадної опозиції. Але тільки так само, як і після прийняття перших українських орґанізацій (Українського Центрального Комітету в Варшаві та Респ.-Демокр. Клубу в Празі) росіяне зараз же винесли постанову про утруднення дальшого прийняття нових орґанізацій. Для цього утворено спеціяльну комісію. Але тим часом українці вже мають право на чотирі голоси. Фактично-ж, крім проф. Шульгина, зміг бути на засіданню тільки п. М. Шумицький, Голова Ґенеральної Ради у Франції, який і брав активну участь в праці Комітету. На кінці засідання п. Шумицький взяв слово і подякував зібранню, заступникові Високого Комісара і голові зборів, за обрання, а п. Джонсонові ще й за його теплу зустріч. Далі промовець схарактеризував практичну діяльність Комісаріяту, підкресливши що саме існування Ґенеральної Ради і її членів — громад завдячує цій установі, бо завдяки Лізі Націй могли приїхати до Франції на працю наші люде з Польщі і тут знайти собі добру можливість пережити ці лихі часи. Подякою за загальну діяльність Комісаріяту закінчив своє слово п. Шумицький, промова якого зробила добре враження на присутніх.

Активна участь в розробленню цілком ділових питань і особливо промови п. п. Шульгина та Шумицького викликали безперечні симпатії до українців з боку не-російських членів Комітету.

Не сходячи з своїх принціпових позицій, переносячи принціпову боротьбу в вищі орґани Ліґи Націй, українські делеґати взяли активну участь в діловій роботі, примушуючи всіх рахуватися з своїм голосом і своїми арґументами.

Женевець.

З життя й політики.

Результати перевиборів совітів на селах. — Збірання селянських коштів і хлібозаготівлі. — Біля піднесення врожайности. — Про що совітська преса мовчить.

З початку січня почалися перевибори совітів на селах. Вони ще не закінчилися, остаточні висновки в той час, коли пишуться ці рядки, ще не видані; проте той матеріял, який подає совітська преса про ті вибори, що вже відбулися, є остільки цікавий, що він заслуговує спеціяльного розгляду і обговорення.

Центральне Статистичне Управління України опрацювало матеріял про перебіг перевиборів на селі. Згідно з цими даними («Ком.» ч. 27 з 2. II. 1929 р.) на 1 лютого переобрано 3.046 совітів, коло 28% всіх сільських совітів на Україні. У виборчій кампанії совітські дані відзначають ступневе в міру розгортання кампанії наростання активности виборців. У першому зведенні ЦСУ по 213 совітах відсоток явки виборців виносив 59,1; в детальному зведенню по 3.046 совітах цей відсоток піднісся до 64. Результати дотеперішніх виборів такі: до нових совітів обрано 16,4%, жінок (в попередніх совітах було 9,7%). Комуністів обрано 10,5% (було — 9,2%), комсомольців — 6,3% (було — 4,5%), членів КНС — 26,2% (було — 35,2%).

Новий секретарь українського ВУЦВК'а М. Василенко, оцінюючи ці результати перевиборів в «Комуністі» (ч. 27 з 2. II. 29 р.), з задоволенням констатує, «що перевибори в цілому розгорнулися задовільно, що робітниче-селянські маси під проводом комуністичної партії дають належну відсіч ворожим вихваткам глитая і непмана».

Стільки говорять офіціяльні дані й таку опінію висловлюють офіціяльні особи! Ці наслідки з першого погляду можуть видатися цілком несподіваними. Після всіх розмов про збільшення активности куркулів, після всіх ламентацій про глитайську небезпеку, якими були переповнені сторінки совітської преси, раптом результати виборів, які не тільки не спричинилися до зросту впливу заможницьких елементів селянства, а навпаки привели до збільшення значіння в сільських совітах комуністично-незаможницької ґрупи.

Уважніший розгляд тих умов і обставин, в яких відбувалися вибори, на підставі даних тої самої совітської преси допомагає вияснити причини цього на перший погляд дивного і незрозумілого з'явища.

Необхідно перш за все одмітити, що докладність й відповідність фактичному становищу офіціяльних совітських даних що-до виборів загалом підлягає сумніву. Є підстави припускати, що ціна їм приблизно та сама, що й колишнім даним про результати виборів до Держави Думи: як там «безпартійні, православні» згідно з офіціяльними реляціями виборці від селян вибірали посла-трудовика, так і тут комуністи можуть чекати всяких несподіванок од багатьох кандидатів, що пройшли під цілком певною, комнезамовською або подібною до неї маркою. Той самий М. Василенко, якого позитивну оцінку загальних результатів виборів ми щойно наводили, разом з тим констатує: «аналізуючи відомості по кожній раді окремо, виявляємо низку серьозних хиб і перекручувань, що їх треба як найрішучіше негайно виправити й надалі уникати». Якого характеру ці хиби й перекручування, про це свідчать такі дані. На Запоріжжі «Комуніст» (ч. 26 з 1. II. 29 р.) констатує «балансування» в бік глитая. «В низці місць явно було помітно примиренське ставлення до глитайських виступів й самого глитая, не давалося будь-якої одсічі глитайським прибічникам. Зареєстровано кільки випадків сповання глитаєм не тільки бідноти, а навіть членів партії, що на підпитку танцювали з глитаєм. Губили кашкети то-що». На Миколаївщині («Ком.» ч.26 з 1. II) зареєстровано факт провалу середняка, виставленого активом, й вибору замість нього бідняка, який перебуває під впливом глитаїв. На Полтавщині в Грунському районі («Ком.» ч. 27 з 2. II) активність куркульства особливо помітна. На перевиборах Карнилівської сільради куркулі провалили кандидатури жінок-активісток та кол.червоноармійців й провели до нової ради заможніх селян. Те саме мало місце на Конотопщині. Одинадцять совітів на Україні («Ком.» ч. 26 з 2. II) обрано всією людністю — без позбавлення кого-небудь виборчого права. В 28 новообраних совітах зовсім немає членів Комнезаму. Відомості з Миколаївщини ілюструють, «за яких умов випадає середняк» («Ком.» ч. 26 з 1. II). «Окружком визначив процент середняків, що мають увійти до складу сільрад. Хоча окружкомові директива партії, яка забороняє це робити, добре відома, але окружком обґрунтовує визначення проценту тим, що инакше середняк випадає під час виборів. За прикладом окружкому пішли й райони. Варваринський район теж визначає у своїх постановах процент середняків. І от під час перевиборів Новобузьківської сільради середняк дійсно випав. На 56 членів сільради середняків — 7 чоловік».

Відомості з Кам'янеччини вияснюють причини і підстави «активности» виборців під час виборів («Ком.» ч. 28 з 3. II). Партійні орґанізації там звернули головну увагу на перші перевибори, коли переобрано було 14 совітів, а далі увага їх послабшала. В результаті процент активности виборців, що при перших перевиборах виносив 61, пізніше після перевиборів 70 совітів знизився до 56,6 (в де-яких селах він виносив всього 44,2% — напр., с. Ялчиці, Кам'янецького району).

Всі ці факти — хай вони неповні й уривочні — дають проте можливість внести де-яке світло в офіціяльні дані, які говорять про сприятливі для комуністів результати виборів. Вони підкреслюють з усією виразністю той натиск, який переводили на виборців урядові і партійні орґани — натиск, який визначав як степень участи виборців в виборах, так і результат їх, кількість окремих ґруп населення, яка одержувала представництво

в совітах. З другого боку, ці-ж дані свідчать, що певні ґрупи селянства, які совітська преса об'єднує під іменем глитайських, виявили під час виборів активність і що їм в певних випадках удалося осягнути, не зважаючи на всі перешкоди, позитивних результатів; ці ґрупи, щоб осягти своїх цілей використовували метод проведення в совіти людей, які мали з погляду совітської державности леґальний титул, — бідняків, членів комнезамів, а то навіть комуністів. Оскільки успішними являються заходи цих ґруп, — на підставі існуючих матеріялів судити трудно. В кожному разі відомості про існування «куркулівської» небезпеки в новообраних совітах маються з цілої низки районів. Цими висновками ми на разі обмежимося , сподіваючися вернутися до цієї теми пізніше в міру нагромадження матеріялу.

* * *

Питання, над яким мусіли би спинитися аранжери теперішніх перевиборів до совітів, які проходять для совітської влади по їхніх даних так добре, — це є питання про те, через що селянин, який вибірає бажаних для влади кандидатів, разом з тим не хоче тій владі давати ані своїх грошей, ані хліба.

В Москві відбувся всесоюзний з'їзд робітників с.-г. кредиту. Виступав на ньому відомий совітський достойник Рутзутак, який підкреслив, що в загально-союзному маштабі по лінії с.-г. кредиту притягнено селянських коштів 10 мілійонів карб., проти 200 міл. селянських грошей, якими розпоряджала кредитова кооперація до війни. Поруч з цими 10 міл. притягнених селянських вкладів є 100 міл. карб. простроченых позичок, які видано через совітську кредитову кооперацію селянам з урядових коштів («Ком.» ч. 27 з 2. II. 29 р.). Доповненням до тих загально-союзних даних можуть служити дані по Україні «Сільгосподаря». За цими даними протягом жовтня-грудня план збирання пайкових капіталів виконано пересічно в размірі 19%, тоб-то по 25 коп. на одного члена кооперації. Ще гірше проходить збирання спеціяльних капіталів. Тут план виконано всього в розмірі 11%, що становить пересічно по 9 коп., на одного пайовика («Ком.» ч. 28 з 3. II. 29 р.).

Так є з притягненням селянських коштів, не краще стоїть справа з селянським хлібом. «Перебіг хлібозаготовель у січні в цілому треба визнати за незадовільний. Місячний план виконано всього в розмірі 69%». («Ком.» ч. 28 з 3. II).

* * *

Розпочалася нова большевицька казка-безконешник. На грудневій сесії ЦВК, як загально-союзного, так і українського, в звязку з катастрофічним становищем сільського господарства в СССР було рішено висунути, як бойове гасло, гасло піднесення урожайности. Тепер в тій справі розпочинається довга низка нарад, з'їздів, постанов і виступів.

31 січня в Харькові відбулося спеціяльне об'єднане засідання президії ВУЦВК'а та совіту народніх комісарів в справі підвищення урожайности згідно з директивами центру на 35% на протязі 5 років. Запроєктовані на цьому засіданню плани збудовані на базі масової колективізації селянства, при чому колективний рух має охопити не меньше ніж 30% всіх господарств. Представник українських совхозів зазначив, що вони ставлять собі завданням піднести біжучого року врожайність на 15%, а протягом 5 років на 60% («Ком.» ч. 25 з 1. II).

В кінці січня в Київі мала місце правобережна нарада в справі піднесення урожайности, при чому представники округ зазначили, що визначене урядом піднесення урожаю є цілком реальне, а представник од Шепетівщини заявив, що урожайність треба й можна піднести на 50% («Ком.» ч. 25 з 1. II).

Після правобережної наради на початку лютого в Харькові відбулася лівобережна нарада, на якій проф. Рождественський виявив, що найважнішим чинником піднесення урожайности є колективізація дрібних селянських господарств («Ком.» ч. 29 з 5. II). Поруч з обговоренням справи на краєвих нарадах вже почалося обміркування її на окрвиконко-

мах. Одне слово, цілий той проґрам, який існує у большевиків що-до «ударних» завдань, починає виконуватися повністю. Як черговий штрих в виконанню цього проґраму уже мається лист харьківських учених на чолі з акад. Багалієм до всіх наукових установ України, в якому вони зазначають потребу збільшити увагу в роботі над підвищенням урожайности («Ком.» ч. 28 з 3. II).

Що вийде з усіх цих заходів, — тим часом не знати. Мабудь буде, як це завжди має місце при переведенні большевиками «ударних» кампаній, багато галасування з мінімальними практичними результатами. Що практичне переведення справи піднесення урожайности є річчю значно труднішою, ніж виголошування в цій справі відповідних промов, це відчувається вже й тепер на самому початку кампанії. В дискусіях по доповідях, що були представлені на об'єднане засідання ВУЦВК'а і совіту народніх комісарів, про яке ми згадували, було підкреслено не досить конкретну постановку питання про підвищення урожайности в ближчому році. В плані Наркомзему знайшли ту хибу, що в ньому немає точних обрахунків та економічної обґрунтованости пропонованих заходів. В звязку з цим Наркомзему запропоновано виробити такий конкретний план («Ком.» ч. 25 з 1. II). Але чи можна виробити конкретний план для здійснення того, що при існуючих на Україні відносинах належить до царини фантазії?

На засіданні правління «Сільгосподаря» констатовано, що відчувається брак сівалок, плугів, трієрів. План довозу на місця штучного угноєння не виконано. Досі план угноєння площі під цукровий буряк забезпечено всього на 33%, а картоплі на 50%. Машино-торговельні організації не забезпечені запасовими частинами для сільсько-господарських машин, а заводи українського тресту сільсько-господарських машин зможуть виробити в першому півріччі лише 60% тої частини, яку вони мусіли виробити згідно з зав'язаними умовами («Ком.» ч. 27 з 2. II). В степовій Харьківській окрузі, де совітський уряд мав би розвинути найбільшу активність для піднесення господарського рівня села, в багатьох селах селяне не хочуть угноювати землю, бо не знають, чи потрапить земля до них після землевпорядження. А між тим лише тепер, після розпочаття всього галасу про піднесення урожайности совітська влада зробила одкриття, що один район на Харьківщині неземлевпорядкований на 99% і що по де-яких районах, хоч землевпорядження вже переводилося чотирі рази, але тепер доведеться переробляти все знову («Ком». ч. 27 з 2. II).

Чи приходиться при всіх цих даних сумніватися, які будуть наслідки «ударної» кампанії за піднесення урожайности. Особливо, коли зважити, що большевики хотять з'єднати піднесення урожайности з переведенням заходів для колективізації селянського господарства.

* *
*

Наш огляд українського життя в межах совітської України ми будуємо на підставі тих даних, які дає про нього совітська преса. Багато разів нам доводилося підкреслювати цілу ту однобічність й неповноту освітлення подій, яка неминуче зв'язана з використовуваним матеріялом. Особливо ця однобічність і неповнота мусить відчуватися власне тепер. Закордонна преса подає цілу низку інформацій про ряд арештів і розстрілів на Україні. В совітській пресі знайшло це відбиток лише в формі видрукування чергових резолюцій партійних колективів і осередків, які вітають заходи уряду, що скеровані до ліквідації контрреволюціонерів троцькістів і закликають поводитися з ними ще жорстокіше і суворіше. Закордонна преса подає широкі відомості про зріст продовольчих утруднень на сов. Україні. В цій справі ми знайшли лише коротеньку замітку дрібним шрифтом в «Комуністі» під заголовком — «Чому знову черги на хліб». Замітка виясняє, що хоч в Харькові черги на хліб і є, але проте постачання борошном йде нормально, а в чергах винна спекуляція («Ком.» ч. 29 з 5. II).

Це є все, що знаходимо ми з приводу тих питань, про які говорить і пише ціла европейська преса. **В. С.**

З міжнароднього життя.

Репараційна конференція. — Вселенський собор. — Серед московських пауків.

Увагу цілого світу притягла до себе конференція по репараційних справах, що одбувається зараз у Парижі. Конференція ця, як відомо, складається не з політиків, а економистів, і до її складу запрошено не лише фінансистів т. зв. великої Антанти і Німеччини, але й видатніших представників фінансових сфер Сполучених Штатів Північної Америки. Один із цих останніх став навіть її головою. Од нарад цієї конференції чекають вирішення цілої репараційної проблеми і зв'язаної з нею системи військових міжнародніх боргів, що тяжкою колодою лежать на шляху остаточного замирення й стабілізації західньої Европи, а за нею й цілого світу.

На цьому місці не раз говорилося про репараційну проблему та сполучені з нею фінансові й політичні питання першорядної ваги. Як відомо, вставлений план Дауса цієї проблеми не вирішував, а дав лише компромісну її формулу, встановивши можливу для Німеччини та достатню для союзників систему що-річних німецьких сплаток готовими грішми і матеріялами, які розподілялися між союзними державами згідно встановленому наперед коефіцієнту. На прикінці минулого року сплатки ці дійшли свого максимума, рівного двом з половиною міліярдам золотих марок. Суми ці Німеччина виплачувала акуратно, союзникам цих грошей було досить, щоби вони могли ними сплачувати свої кредитові зобов'язання перед иншими державами.

Справа йшла добре, але тягтися так далі вічно не могло, бо план Дауса встановлював лише прогресію сплаток, їх висоту, утворював можливість їх виконання та не встановив він ні загальної суми боргу, який має виплатити Німеччина, ні також того, скільки літ вона це повинна робити. Крім того сплатки ці мали той неприємний характер, що сплачувала держава державам, і випадало так, начеб-то Німеччина на кільки поколінь зав'язана якимсь незмінним податком на користь переможців. Утворювалася атмосфера ніби-то якогось приниження німецького народу, що посилювалося ще й фактом окупації рейнських провінцій Німецької республіки.

Це — неприємний бік справи для Німеччини. Для союзників неприємність була в тому, що поки не вирішено остаточно питання репараційних обов'язків, не могли вони уреґулювати всіх військових боргових взаємовідносин між собою, ні з третіми державами. А система цих боргів заплутана, і сума їх колосальна. Досить навести для того кільки цифр. Так Сполучені Штати мають дістати з союзників та Німеччини 4.924 міл. доларів, Англія винна Америці — 2.648 міл. дол., а має дістати — 3.024 міл. дол.; Франція має дістати 4.578 міл. дол., а винна—2.460 міл дол., не рахуючи 100 міліярдів фр. фр., витрачених на репарації. Так само винні й мають дістати по кільки сот мілійонів Італія, Бельґія; инші — менше.

Єдиний спосіб вирішити раз на завжди й до кінця цілу справу — це перетворити державні борги й обов'язки в борги та обов'язки чисто комерційного характеру. А зробити це можна було б у такий спосіб. Як про це свого часу подавалося в «Тризубі», згідно плану Дауса, забезпеченням німецьких репараційних сплаток являються залізниці Німецької республіки, господарка на яких ведеться дуже добре та які дають великий прибуток державі. Обліґації на ці залізниці знаходяться в руках бувших союзників. Вони могли б бути звільнені, і Німеччина могла б випустити світову позичку на повну суму репарацій, передавши здобуті засоби союзникам. А союзники в свою чергу покрили б тим свої різноманітні боргові обов'язки, спричинені великою війною.

План цей виник давно; остаточно було його встановлено, як відомо, на останніх побаченнях міністрів закордонних справ великих держав мину-

лого року у Женеві, а потім в Луґано. Затримка була за тим, хто мусить встановити всі його деталі та всі передумови. Для цього останнього й вирішено було скликати конференцію відповідних експертів-фінансистів із представників усіх заінтересованих держав, у тому числі й Сполучених Штатів.

Експерти зібралися у Парижі 11 лютого. В їх завдання входить: 1) встановити загальну суму репараційних сплаток Німеччини і 2) зважити умови комерціялізації німецького боргу. Раз це буде встановлено, все инше: розрахунки по взаємних боргах, припинення окупації, одкликання ріжного роду дослідних місій з Німеччини то-що — все те буде відповідно легко зліквідоване шляхом звичайних дипломатичних пересправ та політичних трактатів.

На чому стануть експерти? В час, коли пишуться ці рядки, нічого певного з цього приводу сказати не можна. Наради конференції ведуться в самій глибокій тайні. Як повідомляють ґазети, для того, аби таємниця була остаточно захованою, на конференції не ведуть навіть протоколів, і все обмежено поки-що на усні пересправи. Єдине, що стало відомим, це те, що представники Німеччини, на обов'язку яких лежало вказати можливу для них загальну суму, яку країна здатна виплатити, — цього поки-що не виконали, і дискусія й досі ще ведеться лише по питанню, так мовити, попереднього характеру, а саме: яке зараз економичне й фінансове становище Німеччини. Герберт Паркер, ґенеральний аґент по репараціях, у своєму останньому звідомленню малює це становище рожевими барвами; німецькі представники на конференції опротестовують його погляди, инші члени конференції начеб-то поки-що мовчать і прислухаються.

А втім, як гадає европейська преса, поки що немає причини ставитися песимістично до можливих висновків конференції. Завдання експертів надзвичайно складне, бо-ж їм треба знайти якусь рівнодійну лінію між сплутаними, а почасти й протилежними інтересами, з одного боку — бувших союзників, з другого — Німеччини, і нарешті з третього — Сполучених Штатів. Присутність американських представників, що являються в цій справі начеб-то безсторонніми арбітрами, бо безпосередньо їх ціла справа не так то вже й обходить, має бути, на думку преси, ґарантією, що компроміс буде знайдено, і що проблема репарацій та міжнародніх воєнних боргів буде нарешті назавжди зліквідована.

* *
*

Як і можна було сподіватися, нове становище римського папи,— тепер уже не в'язня, а монарха Ватикану, — стало для Пія XI вихідною точкою великих замірів світового маштабу. У першу чергу енергійний папа поставив собі метою відновити традицію вселенських соборів.

Як відомо, православна церква, рахунок вселенських соборів кінчає собором Царьгородським 889 року, коли ще не було поділу на дві церкви, і на собор могли збиратися представники цілого християнського світу. Католицька церква продовжила традицію цих соборів, бо вважала православ'я схизмою, а себе церквою вселенською. Перервано було цю традицію в XVI столітті, бо останнім таким собором був вселенний собор Тридентський.

Триста літ після того католицька церква не скликала таких соборів. Скликав його був римський папа Пій IX на прикінці 1869 року у Ватикані. Цей останній собор прийняв багато важливих рішень, у тому числі відому постанову про непогрішність римського папи в питаннях віри та моралі. Але цей собор не закінчив своєї праці й був перерваний в 1870 році спочатку франко-пруською війною, а потім захопленням Риму військами італійського короля. Перерваний, а не роспущений, — і сучасний папа Пій XI постановив оголосити продовження його засідань у майбутньому 1930 році після 60-літньої перерви.

Не слід дивуватися такого роду формуліровці. Для римського папи

немає рішень тимчасових, немає умовної тимчасової чинности, — вони у нього вічні, як вічна сама католицька церква. 60-літ перед вічністю — це хвилька, і немає значіння, що за цей час на троні Ватикану змінилося чотирі папи, що ні одного з тих епископів, що були членами собору 1869 року, немає вже серед живих на землі. Збори, розпочаті в 1869 році, продовжуються в 1930 році, собор єдиний, бо не був він закінчений римським папою. Попередній собор Тридентський так само тягся довго, цілих 18 літ (1545-1563), а за той час на римському троні змінилося п'ять пап і не зосталося в живих майже нікого з початкових членів собору. Зміна людей не може й не сміє перервати вічну тягліть релігійних справ вічної церкви.

Собор має бути скликаний у Місті Ватикані, а засідання його будуть одбуватися в найбільшій в світі церкві — у соборі св. Петра. До Ватикану мають прибути всі 1.500 католицьких епископів, розкиданих по цілому світу, а також кільки сот каноничних учених, так що собор матиме по-за 2.000 членів. Предметом розваги мають бути: огляд та регулювання світової католицької чинности, місіонарські справи, справа приєднання инших церков, а також питання про війну, яке особливо лежить на серці папи Пія XI. Справи — усе начеб-то не політичні, але політики цілого світу муситимуть уважно прислухатися до всього, що говоритиметься на соборі 1930 року. 400 мілійонів людей, розкиданих по цивілізованих країнах, слухають римського пану і коряться його наказам, а це сила, якою ніхто не може й не сміє нехтувати.

* *
*

Як повідомляють ґазети, 2.500 прихильників Троцького заарештовано в СССР сталінцями на протязі одного останнього місяця та вивезено до Сибіру і на Соловки. Переказують також, що один з потягів з ними, не маючи вугілля, застряг у снігу, а його пасажири замерзли. Самого-ж Троцького начеб-то на пароплаві «Ильич» приставили до Царьгороду і тримають його там під подвійним доглядом совітських чекистів і турецької поліції.

Нас дуже мало обходить персональна доля усіх тих троцкістів і самого Троцького з ними. У Сибіру вони, на Соловках, чи в Царьгороді; замерзли чи ще їдуть, — нам, правду кажучи, однаково, бо те найгірше, що з ними сталося, — це найменше з того, що їм по заслугах належить. І коли ми нотуємо ці звістки, то лише тому, що вони — характерні, як ознака, що вказують вони, без всякого сумніву, на початок кінця московських пауків, — кінця, що його так довго чекають поневолені народи забутого Богом і людьми Сходу Европи.

І кінець їх такий, якого й треба було сподіватися. Біоґрафи Спінози оповідають, що лагідний філософ з насолодою задивлявся на те, як пауки посаджені ним до одної банъки, через де-який час мирного співжиття, зачинали гризтися та їсти один другого, доки не загибали всі. Аналоґична річ переходить зараз у Москві серед пауків, що їх доля звела була до купи в Кремлі. Гризуть та їдять вони один одного, а лагідна Европа придивляється.

Особливо показна доля Троцього, вождя червоної армії, героя світової революції, першого після найбільшого — після Леніна. Ще так недавно загрожував він загибеллю цілому буржуазному світові, обіцяв, коли буде не по ньому, так гримнути дверима, що ціла земля здрігнеться. А тепер його свої-ж таки люде простісенько виставили за двері, і він з Царьгороду розсилає до буржуазних урядів та «соціял-зрадників» з Берліну телеґрафичні прохання прийняти його під захист буржуазного права і врятувати од права московського. Чи приймуть? Мабуть, таки приймуть, — хіба мало таких панів, як він, вештається по цивілізованих країнах?

Така доля Троцького. Чим почав, тим і кінчає. Проповідував світову революцію по швейцарських та паризьких кав'ярнях, — буде ще її проповідувати у Берліні за кухлем пива. Европі це вже не завадить.

Одного з московських пауків викинуло на смітник історії, хто з них далі на черзі? Не варто ламати собі над тим голови. На черзі вони всі, всі вони зречені, всі одпрацьовані. А куди їх занесе їхня персональна доля: чи на Соловки в сніги, чи в Берлін до пива — однаково.

Observator.

З преси.

Чи ж оте УНДО не старалося, приймаючи свої славетні резолюції проти інтервенції та плямуючи визвольні змагання української еміграції? А все Москві не догодило. І от маєш: «Комуніст» ч. 16 з 19 січня дає такий заголовок про 3-ій з'їзд УНДО:

«Далі шляхом петлюрівського всеукраїнства»

і пише:

«3-ій з'їзд УНДО на повний голос ще одвертіше, ніж то зробив з'їзд 2-ий, став на позицію петлюрівського «всеукраїнства»... Отже маємо: 3-ій з'їзд УНДО свідчить про дальшу його петлюризацію»...

Не помогли й виступи у соймі, в яких українські депутати, вважали

«за потрібне одмежуватися, як од петлюрівців, так і од усякого угодовства що-до польського уряду». («Комуніст» ч. 29 з 5. II).

Ось яку оцінку цим виступам знаходимо в «Пр. Пр.» (ч. 31 з 7. II), яка за «Комуністом» пише:

«На словах виступаючи ніби проти зазіхань імперіялістів на радянську Україну, УНДО не за страх, а за совість допомагає Пілсудському готувати інтервенцію».

Ні! Нема таки на світі вдячности.

* *
*

Відома нашим читачам заява вел. кн. Кирила викликала свій одгук у російській пресі. Для «Возрожденія» (ч. 1352 з 13. II) це

«Безполезная грамота».

Гірше дозолила ота заява Керенському, і він пише у «Днях» (ч. 24 з 17. II) сильніше:

«Безстыдное заявленіе» Кирила Романова добре доповнює вже відомий читачам «Днів» програм поділу Росії, що її вигадав теж в демагоґічній «боротьбі за владу» Віктор Чернов. «Великокнязівське зобов'язання додержувати вірности всім російським сепаратистам проти Росії, могло б бути вписане, не міняючи жадної коми, до програму славетньої «Лиги Народов Востока Европы».

Передаючи чутки про спростування, «Дни» зауважують:

«Але виріктися запису до протоколу товариства поважного, що нараховує такі видатні імена, не так то легко і для «Е. И. В. великаго князя Кирила Владимировича».

Тут газета, як знаємо, помилилася: виявилося, що дуже легко і дуже просто... Але в другому має вона цього разу рацію:

> «Звісно, ані Кирило Романов, ані Віктор Чернов, — пише вона, — «в серьоз і надолго» в союзьники гетьманам, отаманам та їхнім сопутникам йти не збираються».

Як і кожного разу, коли справа заходить про «єдину-неділиму», сам собою установлюється єдиний спільний фронт російської еміграції, та й не тільки еміграції, але й Московщини проти нас. Фронт від «Возрожденія» до «Днéй» і «Известий». Ми ще в обороні нашої національної справи на таку спільність не спромогаємося.

* *
*

«Посл. Нов.» з 14 лют. с. р. в статті «Русскіе бѣженцы и Лига Націй» вирішили побити всякий рекорд совісности.

Згадавши, що 15 лютого збирається Дорадчий Комітет і що на зборах цього Комітету має бути вирішене питання прийняття в члени його українських організацій у Франції і в Румунії, московська газета виписує таке:

> «Перед нами нова спроба самостійників використати чисто-гуманітарну установу, якою являється Високий Комісаріят допомоги біженцям і Дорадчий Комітет при ньому, з метою пропаганди політичної».
>
> «п. п. Шульгини і иньші рішили, очевидно, зробити з Дорадчого Комітету плацдарм для пропаганди в Лізі Націй ідеї української самостійности. Бо ж до чого звелася по суті роля українців в Дорадчому Комітеті з менту допущення їх весною того року.
>
> «Вся їхня робота обмежилася тим, що вони провадили в ріжних формах і під ріжними покровами одну і ту ж думку що-до російських і вірменських біженців мусить бути додана ще одна категорія біженців українських. Для чого це потрібно?»

«Посл. Нов.» дуже добре знають, що це потрібно не для політичної пропаганди, якої там при всьому бажанні робити не можна, а для того, щоб добитися допомоги для українських емігрантів і біженців, які не бажають іти на поклін до росіян і яких росіяне, де тільки можна, відтисняють від користування допомогою Ліги Націй. «Посл. Нов.» добре знають, що ніякий українець не піде до московської емігрантської установи, і що остання ніколи не дасть допомоги людині, що назве себе українцем. Але одно правда, а друге — московська зажерливість.

Безсильна злоба настільки затемнює розум газетних троглодитів з «Посл. Нов.», що вони замість відповісти на повище просте питання «для чого українцям потрібно бути в Дорадчому Комітеті» плетуть про «в огороді бузина»:

> «Очевидно, виключно для пропаганди тієї ідеї, що українські біженці являються виходцями якоїсь самостійної держави, що ця держава незалежна від Росії і що вона колись навіть одержала міжнароднє визнання».

Так от де зарита собака — невдоволення «Посл. Нов.». Після

цього вони ще сміють говорити, що в гуманітарних справах українці розводять політику, після цього вони ще сміють сподіватися

> «що тепер за нової спроби самостійників скріпити свою позицію в Дорадчому Комітеті при Високому Комісаріяті — особи відповідальні за напрям діяльности цієї гуманітарної установи, не дозволять дальшого використання її для пропаґанди політичної ідеї української незалежности».

Дорадчий Комітет, як відомо, став на позиції безсторонности й ділової праці, підкресливши це ще раз приняттям нових укр. орґазацій, що об'єднують тисячі, коли не десятки тисяч, наших еміґрантів.

По широкому світу.

— Полк. Лінберґ відкрив повітряну лінію Вашинґтон-Панама, пролетівши першим туди й назад.

— 5-ий з'їзд совітів СССР призначено на 16 травня.

— 17 лютого в Берліні стався вибух ґазометра в 30.000 куб метрів ґазу; ранено кільки душ, матеріяльні збитки значні.

— В Тегерані підписано персько-німецький договір дружби, комерційний договір і додаткові конвенції митну, морську та трактування підданих.

— Для відзначення тисячелітнього ювилею Вірґілія Ломбардський інститут наук і літератури оповістив конкурс на написання розвідки про твори й життя славного поета.

— 23 лютого у Вокулер в департаменті Мез у Франції відбулися свята п'ятисотліття Жанни д'Арк.

— Віденська поліція знайшла в помешканню австрійської соц.-дем. партії значні склади зброї в тім числі і кулемети. Зброю сконфісковано.

— В Кобе в Японії приговорено судом до в'язниці 34 комуністи.

— В Женеві відбулося засідання Підготовчого Комітету до конференції по кодифікації міжнароднього права.

— Малайські плантатори каучуку запропонували Лондонському муніціпалітетові постачати по дешевій ціні свій вироб для вистілання всіх вулиць міста.

— Анґлійський парламент прийняв закон про реформу місцевої адміністрації.

— В Ризі підписано польсько-латвійський торговельний договір і залізничу конвенцію.

— 14-ий міжнародній конґрес хліборобства збереться в червні в Букарешті.

— У Бразилії повідь річки Тейри позбавила пристановища 25.000 люду. Збитки великі, особливо на плантаціях кави.

— Відбулися вибори до першого парламенту Зайорданського королівства.

— Король Іспанії затвердив декрет про ратифікацію пакту Келлоґового.

— В результаті пожежі в метро в Н'ю-Йорку нараховують до 60 душ ранених.

— Холоди в Сибіру досягли по-де-куди до 70о, в Іркутську замерзло 30 душ; земля вкрита трупами замерзлої птиці.

До всіх членів Союзу Українських Еміґрантських Організацій у Франції.

На своєму засіданню 15 лютого у Женеві Дорадча Рада при Високому Комісаріяті Ліґи Націй по справам еміґрації прийняла до свого складу представників від Української Еміґрації у Франції і Румунії (представники Української Еміґрації в Польщі і Чехословаччині були прийняті раніше). Таким чином українська орґанізована еміґрація нарешті добилася того, що може леґально впливати на справу захисту своїх членів і справу матеріяльної і духовної їм допомоги.

Факт прийняття українських представників до Дорадчої Ради, яке було досягнуто з такими великими зусиллями, відкриває перед українською еміґрацією великі можливості, які зводяться коротко до того що:

1) Значно буде полегшено пересовування укр. еміґрантів з країни до країни в підшуканню праці,

2) Буде дана більша можливість за допомогою позик приміщуватися укр. еміґрантам на ферми,

3) Будуть даватися позики на заснування корисних підприємств, як кооперативи, їдальні, продукційні т-ва і т. ін.

Але великі права з тих, кому вони даються вимагають і більших обов'язків.

Отож Ґен. Рада, повідомляючи про приняття українських представників до Дорадчої Ради, звертається до всіх членів Союзу з закликом активно і совісно виконувати найменші і найдрібніші обов'язки, як матеріяльні, так і духовні. Затримання одного сантима членських внесків дає збиток в роботі Ґен. Ради Союзу, який не зміряти тисячами франків, мляв ість чи нехіть в досягненнях завдань Союзу є нетерпимими, особливо, в цей мент, коли робота Союзу набрала великого значіння не лише для нашої орґанізації, а і для цілої української справи.

Але обов'язок падає не лише на членів Союзу, але і на всіх українських еміґрантів, чи вони того хотять, чи не хотять. Отож, користуючись випадком, Ґенеральна Рада звертається і до всіх тих окремих укр. еміґрантів і орґанізацій, що стоять осторонь від Союзу, вона всіх їх закликає до творчої праці, яку провадить Союз на користь цілої української еміґрації і української справи. Час і пора покинути безплодну опозицію, яка служить тільки на користь окремих амбітників. Відокремлені люде чи орґанізації — то для всіх згублена сила. Закликаємо їх до творчої праці, яка може вестися корисно для всіх лише великими силами Союзу.

Вже близький той мент коли сама Ліґа Націй має висловитися і в справі визнання національного імени української еміґрації. Ґен. Рада тішить себе надією, що це визнання українська еміґрація у Франції одержить заслужено, що вона стане перед ним повними силами, з повними почуттями обов'язку і ваги своїх завдань, що вона використує повністю великі можливості, які перед нею стають і які було б гріхом перед собою і перед Україною змарнувати.

Генеральна Рада Союзу Українських Еміґрантських Організацій у Франції.

Приношу сердечну подяку Правлінню Спілки Українських Військових Інвалідів в м. Каліші і Правлінню Української Станиці в Каліші за грошеву допомогу, яку уділено мені на пікування від сухот.

інвалід хорунжий А. Яковлів.

Хроніка.

З Великої України.

— Большевики заводять в УАН статут, який би їм дав можливість фактично керувати Академією. Статутарна комісія УАН розглянула проект нового статуту Академії, який випрацьовано спеціяльною комісією на чолі з проф. Кристером. «Новий статут, — як пише «Пр. Пр.» ч. 33 з 9 лютого, — має унеможливити такі «випадки», які сталися за недавніх виборів та обмірковани і кандидатур у Всесоюзній Академії. Нових Академіків насамперед мають обирати фахівці, беручи на увагу, як наукову, так і громадську вартість кандидатів. Спільне ж зібрання повинно тільки затверджувати кандидатури, що їх остаточно обирають по відділах та заздалегідь обмірковують у широких наукових та громадських колах».

— Академик Заболотний — член франц. Наукового т-ва. Біологічне товариство в Парижі одноголосно обрало на свого члена-кореспондента президента УАН — акад. Заболотного. («Прол. Пр.» ч. 37 з 14. II).

— При катедрі жидівської культури в УАН засновано комісію мистецтва й музики. («Пр. Пр.» ч. 33 з 9. II).

— Большевики обмежують працю «Держвидату». Колеґія «Наркомпросу» визнала, що фінансовий стан Державного Видавництва України стає тяжким в зв'язку з тим, що сов. влада зменшила асиґнування коштів на потреби вид-ва. Крім того взагалі в СССР відчувається гострий брак паперу. З цих причин план роботи «Держвидату» не буде виконаний.

Колеґія Наркомосу звернулася до «Совнаркома» України з проханням порушити перед «союзним урядом» питання про неможливість зменшувати ще й далі приділення паперу і коштів ДВУ («Ком» ч. 30 з 6. II).

— Московська спроба російсько-українського культурного зближення. До Москви приїхала 7 лютого ґрупа українських письменників з 19 чоловік. 9-го лютого прибула друга ґрупа українських письменників, артистів та композиторів числом в 40 чол.

Большевики в цей спосіб хочуть заманіфестувати російсько-українську єдність. Але з промов членів української делеґації видно, що ще багато бракує для того, щоб така єдність настала. Один з укр. письменників торкнувся, напр. культурного обслуговування укр. людности, що перебуває в РСФСР. У Казакстані, сказав цей письменник, — де є 836 тис. українців, — бракує шкіл, учителів та підручників українською мовою. На Саратівщині, де є 220 тис. українського населення, також бракує учителів та підручників. У Саратівському відділі Державного Видавництва не тільки немає української літератури, але немає навіть каталоґа українських видань. Торкнувшися далі того, що Державне вид-во РСФСР ліпше обслуговується коштами й папером, ніж Держ. В-во України, промовець вказав на те, що українська людність, що перебуває на Московщині, Кубані, Сибіру і т. д. — не має можливости ще й досі мати свої бібліотеки, театри, кіно і ин.

Один з укр. письменників закинув також москалям незнання й незацікавлення українською куль-

турою й навіть призирливе ставлення до неї.

Отже не трудно собі уявити всю лицемірність московської політики в національному питанню у себе вдома — в Московщині, де, як бачимо, русифікуються сотки тисяч українського населення, й на Україні, де московська влада для розбиття одноцільности українського народа й поступового відсунення його від Чорного моря, користається з найменшої нагоди скупчення в одному місці жидівських колоністів, або якої иншої народности для оголошення цих місцевостей районом жидівським або якимсь иншим.

На честь укр. письменників в Москві було улаштовано урочисті засідання, театральні вистави і т. д. Як засіб до рос.-укр. зближення обговорювалося питання перекладу на російську мову творів укр. письменників, видання журналу на обох мовах і т. и. («Ком.» ч. 33 з 9. II).

— Аврум Рейзін в Київі 18 лютого приїхав до Київа жидівський письменник Аврум Рейзін з Америки, якого большевики дуже урочисто зустріли. Рейзін з Київа поїхав до Бердичева. «Держвидат» України склало з Рейзіним умову на видання укр. мовою його творів. Рейзінові прийняття, а особливо гонорар від «Держвидату», дуже сподобалися і він обіцяв, що по вороті до Америки, то сам про «совєтський рай». («Пр. Пр.» ч. 37 з 14. II).

— Новий жидівський район на Україні. — Президія ВУЦВК вирішила утворити в Запорізькій окрузі жидівський Ново-Златопільський район. До цього району большевиками переселено уже стільки жидів, що вони складають 73% усього населення району. («Ком.» ч. 30 з 6. II).

— Зміна кримінально-процесуального кодексу. «Совнарком» УССР ухвалив декрет про зміну кримінально-процесуального кодексу УССР. Новий декрет значно поширює права народніх суддів. Народні судді дістають право самі розв'язувати 29 ріжних категорій кримінальних справ, а зокрема справи про ухил від перевірної та спробної мобілізації, про подання неправдивих відомостей про громадянський стан, про самовільне присвоєння влади, при виїзд за кордон та приїзд до СССР без відповідного дозволу, про фальсифікацію товарів, про невиконання розпоряджень міліціонера в службі та ин. Всі ці й аналогічні справи народній суддя розв'язуватиме сам, без участи народніх засідателів, а за очевидної безперечности складу злочину — навіть без виклику сторін. Крім того декрет передбачає прискорення темпу судового розгляду й обмежує участь оборони в кримінальному процесі. Відтепер оборона обов'язково повинна брати участь у кримінальних справах тільки за таких 4-х випадків: у справах злочинів, в яких кримінальний кодекс передбачає найвищу міру соціяльної оборони, з вимоги громадських та професійних орґанізацій в усіх справах, де бере участь обвинувач (крім справ т. зв. приватного обвинувачення) та в справах, де обвинувачені є неповнолітні, німі та инші особи, що через фізичні вади не мають можливости правильно приймати зовнішні явища. В усіх инших випадках судові надано право самостійно розв'язувати питання про допущення оборони. («Ком.» ч. 28 з 3. II. 29).

— Перед весняним засівом. — Насіння на Одещину в потрібній кількості ще й досі не надійшло. Те ж насіння, яким большевики розпоряджають, лежить в більшості довший час по залізничних станціях неприкрите, не дивлячися на те, що за кілька тижнів уже почнеться бездоріжжя і перевезти його на місця потреби буде неможливо. («Ком.» ч. 30 з 6. II).

— Українізація. — В клубі інженерів та техників у Київі на естраді відбуваються огидливі виступи проти українізації, очевидно не без тихого одобрення совітської влади. «Сатирики» на сцені дивуються: навіщо ця украї-

їнізація? На вулицях скрізь чути цю «неприємну мову». А коли ти не вмієш «розмовляти», то тебе викидають з посади (хоч би так уже було!). Наприкінці «сатирики» радять: коли спитають — «яка година?» відповідати — «Вус іс дус?».

Не-українська публіка такі дотепи покриває оплесками та весело сміється. («Пр. Пр.» ч. 33 з 9. II).

— Смертні присуди. Надзвичайна сесія окружного суду в Білій Церкві засудила до розстрілу 3-х селян села Ковалівки, що забили комсомольця Сулиму. («Ком. ч. 34 з 10. II).

— Виїздна сесія черкаського окружного суду засудила до розстрілу 3-х селян за замах на голову комнезаму — Руденка в селі Бубнорій Слобідці. Руденка було поранено. («Ком.» ч. 31 з 10. II).

— Роменський окружний суд засудив братів Івана та Порфіра Парафійників до розстрілу за вбивство «активіста» Андрія Люльки в селі Галки. Двох інших підсудних Лавренюка й Жадька засуджено до в'язниці на 5 й 4 роки. («Ком.» ч. 33 з 9. 11).

— Антисемітизм. — 19 чоловік із сторожі й службовців Харьківської тюрми віддано під суд за антисемітизм, виявлений у відношенню до їхнього співробітника-жида. («Ком.» ч. 30 з 6. II).

— Високі морози на Україні. — В районі Білгороду морози досягли 40 град. по Цельсію. У Харькові й Донецькому басейні — до 32 гр., в Симферополі — до 26 гр. в Севастополі до 23 гр. В зв'язку з морозами значно зменшилися перевозки по залізницях Донецького вугілля аж до 67% нормальних перевозок. («Ком.» ч. 33 з 9. II).

З українського життя.

— Вшанування А. Чайковського. — Громадянство Покуття влаштовує в Коломиї 23 лютого святочний концерт для вшанування 40-літньої письменницької і громадянської праці д-ра Андрія Чайковського. («Діло» ч. 29).

— Вшанування пам'яти О. Федьковича. — Українське студентське т-во «Буковина» в Букарешті вшанувало при великій участі публіки пам'ять 40-ліття з дня смерти великого українського поета і письменника Буковини Осипа Федьковича. По святі уряджено збірку на відкупленья дому Федьковича. («Час» ч. 107).

Газетні звістки

— Похід проти автокефальної церкви. — Большевицька адміністрація замкнула собор у Жмеринці, який має бути відданим під спортивний робітничий клуб. У Житомірі заарештовано епископа автокеф. церкви Орлика та всіх священників цієї церкви у цілому районі. У Харькові знову арештовано бувшого митрополита о. Липківського та ще двох епископів автокефальної церкви. («Час» ч. 104).

— Антибольшевицький терор. — В Прилуцькому повіті заарештовано 17 селян, які тероризували місцевих комуністичних діячів, спалили будинок, в якому був розташований місцевий совєті регулярно поширювали поміж населенням дооколичних сел відозви противсовітського змісту. («За Совбоду» ч. 41)

— Антисемітизм. — Телеграфна агенція ТАСС'а подає про зріст антисемітизму між професурою Київського університету. Особливо ним відзначаються професори Гаєвський, Попов, Радченко та ин. («За Свободу»). ч. 38).

— Настрої на Україні. Київська газета «Молодий Більшовик» подає про повстання української організації, що за провідне гасло має: «Бий жидів, рятуй Україну». Двох провідників цієї організації, що поширювали відозви про відокремлення України

від СССР і про жидівські погроми, арештовано. («За Свободу», ч. 36).

— З Харькова подають, що по високих школах поміж професорами і студентами помітні антисемітизм і зріст націоналізму. Один з професорів в привітальній промові при відкриттю українських церковних рад, заявив, що укр. молодь виховується в релігійному дусі. Другий професор назвав комунізм варварством. Совітська преса обурена тим, що професори високої хліборобської школи підкреслюють перевагу господарств індивідуальних над колективними. В звязку з цим позбавлено катедри відомого укр. вченого Веселовського. («За Свободу» ч. 40).

З життя укр. еміґрації.

У Франції

— Ш а л е т. — У неділю 10 лютого відвідав нас настоятель УНА церкви п. отець Гречишкін. В помешканню Громади відбулася служба Божа. Співав хор під керовництвом п. Безносюка.

— Ш а л е т. В суботу 2-го лютого с. р. Мистецьком Товариством при Українській Громаді було дано платну вистаґу під режисурою п. О. Фурсенка. В ставлено було: 1) «Тисяча одна жіноча хитрощ» — жарт на 1 дію, автором якої є п. О. Фурсенко. Він же сам виконав ролю Абдула. Ролю дружини Абдули — Фатьми, виконано чудово панею М. Карнауховою, її коханця — Мустафи — п. Маслюком, слуги Абдула — п. Іщуком. Сюжет взятий із життя в Туреччині. Цікава, весела, багата по обставовці річ. Гра виконавців бездоганна. 2) «Голодний Дон-Жуан» — жарт на 1 дію І. Лисенка-Кольча. Гімназіст — п. Безносюк і гімназістка — п. Брильц. 3) «По ревізії» — етюд на 1 дію М. Кропивницького. Ролі виконані: старшина — п. О. Світличний, Рибачка — пані Брильц, писарь — п. Захваленський, Пріська-московка — п. Омельченкова, Гараська — п. Іщук і сторожа при волості — п. Бушило. Гра на присутніх справила гарне враження і виконавці часто були нагороджені рясними оплесками.

По закінченні програму було відкрито баль, який затягнувся до ранку. Присутніх було, як і на попередніх виставах, повно. Відчувається потреба в частіших виставах. Для Мистецького Т-ва відкривається широке поле культурної діяльности, правда, затісне помешкання, але майбутнє дасть спроможність з цим якось полагодити. Коли тільки буде добре бажання, кожен, хто хоч крихотку спричиниться до так необхідної справи, зможе відчувати, що він не дарма проводить тут час.

— На майбутнє Мистецьке Т-во готує до постановки «Сватання на Гончарівці», комедію на 3 дії Квітки-Основ'яненка.

— Управа Громади готує матеріял до Шевченківських свят, святкування яких намічено на 9 березня с. р.

— О д е с ь к е - Т і ш. — В неділю 3 лютого відбулися річні загальні збори Української Громади в Одесь-ке-Тіші. Після докладу Управи Громади та Ревізійної Комісії за минулий рік відбулися перевибори Управи та Комісії. На біжучий рік в нову Управу обрано: головою — п. Хохула, скарбником—п. Зубенка, секретарем — п. Білобровця, членом — п. Сиендовського. В ревізійну комісію обрано п. п. Нікітіна, Сідлера та Журавля. У біжучих справах було зачитано листа від Батьківського комітету Дитячої школи в Кютанжі з проханням допомогти рідній школі і зараз же по зборах між громадянами пустили підписний лист, який охоче підписував кожний із присутніх громадян.

— В неділю 10 лютого Українською Громадою в Одесь-ке-Тіші при участі місцевого драматичного гуртка та співочого т-ва було влаштовано свято проголошення незалежности України. Програм свята складався з 4-х відділів. У перший відділ ввійшли: реферат, зачитаний п. Нетребою із Еша, та

пісні українського хору під орудою п. Сидоренка. У другому відділі був поставлений водевіль «Куди вітер віє» — Васильченка. В третьому відділі були виконані: соло пані Буковинки, декларація п. Єздошенка, соло пані Петрівської, соло п. Твардовського, декламація п. Журавля та де-кільки солових номерів п. Ключко на мандоліні та балалайці. В четвертому відділі було виставлено «В Тарасову ніч» — Кобця.

Дуже гарне виконання учасниками нераз викликало задоволення серед публіки, між якою чимало було чужинців і гучні оплески нагороджували виконавців.

Після концертового відділу та вистави відбулися танці, які затяглися до 4-ої години ранку.

В Чехії.

— Перша вистава підкарпатських студентів в Празі. — Союзом підкарпатських руських студентів в Празі було улаштовано 5 лютого с. р. в палаці «Чеська коруна» виставу «Мартин Боруля» на користь «Спілки українців, закінчивших високі школи в ЧСР».

Члени драматичного гуртка Союзу вже кільки разів виступали на Закарпаттю і мали там великий успіх, як на селах так і по містах, особливо підчас різдвяних ферій. Коли кінчилися різдвяні свята і студенти мусіли повертати на студії до Праги, то селяне не пускали, прохали залишитися далі і давати вистави.

В Празі після довгих вагань драматичний гурток рішив спробувати свої сили перед празькою українською колонією, що має всі дані оцінити відповідну гру артистів.

Відомий український професор, театральний критик, після вистави зазначив: «По щирій правді скажу, що я з острахом йшов на виставу, боявся, що молоді сили проваляться. Після першої дії, всі мої сумніви розсіялися. Я з великим задоволенням досид в до кінця вистави, винісши найкраще враження».

На виставу відкликнулося майже все українське громадянство в Празі, були присутні: ректор укр. університету, ректор Педагогічного інституту, директор укр. гімназії, професори високих шкіл, студенти й чеське громадянство. Перша вистава пройшла із значним успіхом.

Треба зазначити, що талановито проведена була роля Мартина Борулі п. Грімом, та Омелька п. Олискевичем. Грім дав досить продуманий тип Мартина Борулі, помітні були артистичні здібності й уміння схопити побутовий тип так, як його виведено Карпенком-Карим. Теж саме можна сказати за гру п. Олискевича в ролі Омелька. Він дав справжній тип українського гайдамата флегматика, чим тішив присутніх на виставі. Не можна не відмітити гри решти артистів п. Стахурчівну в ролі Палажки та Биргоківни в ролі Марисі, що досить добре провели свої ролі. Що торкається п. Зімового в ролі Степана, п. Добровського в ролі Миколи, п. Губерина в ролі Протасія п. Медведя в ролі Дульського, п. Чічури в ролі Трандальова та п. Петрашка в ролі Трохима, кожний з них добре зрозумів вимоги ролі, тільки де в кого було помітно нетвердість знання ролі, що відбивалося на гарній грі. В ролі Націєвського гостинно виступав артист Підгірний, про гру якого, як професіонала, не приходиться говорити. Надіємося, що успіх вистави захопить молоді сили, і ми в Празі ще не раз побачимо виставу славного драматичного гуртка, що знов розворушить життя української колонії в Празі після від'їзду всій Україні відомого артиста Миколи Садовського.

Вистава дала чистого прибутку 137 кор. 30 г.

Будеянський.

— Сучасне життя на Україні по даним красного письменства, — на таку тему наш молодий письменник і поет Є. Маланюк подав надзвичайно цікавий доклад на чергових зборах Укр. Респ.-Демократичного Клубу 8. II. ц. р. Охаракте-

ризувати побут на Великій Україні можна нині лише за совітськими часописями та совітською літературою і то лише в певній мірі, бо, найпригніченіша з усіх літератур світа, совітська література і преса, не можуть малювати свій побут вільно і езоповська мова на Україні ввійшла в свої права. Але й то, що ми можемо виудити з совітської літератури, невідрадне і навіть жахливе й грізне.

Найтяжчим з'явищем совітського побуту є «безпризорні» діти. Це явище грізне, бо кількість «безпризорних» з кожним роком побільшується. Причинами, крім впливів громадянської війни, являється нищення родини, сексуальна анархія, повна толерантність порнографії. Місто на Україні цілком здеморалізоване. Все схиляється в рабському поклоні перед Москвою, яка своїм пекельним механизмом утворення рабів отруює національну українську душу. Колись таке високо моральне село нині реагує на нищення совітською владою національної душі самогубствами. Вища освіта по містах майже знищена, українські університети зачиняються, вищі технічні школи готують техників з середньою освітою. Інстинктивна нехіть у українського народу завжди була до московської культури. Але нині народ проявляє до Москви органічну ненависть. Про цю ненависть до Москви першим заговорив совітський письменник Хвильовий, який хоч потім і покаявся, але ж він перший захитав фортецю чужої культури, перший сказав, що «король голий». Після Хвильового в літературі хоч і несміливо, але все ж лунають голоси критичного відношення до совітського режиму. Найвидатнішими літературними творами сучасної доби на Україні докладчик вважає «Бур'ян» Головка, «Смерть» Антоненка-Давидовича і «Місто» Підмогильного. «Бур'ян» — це саме життя, це справжній фотографичний матеріял; тут без оздоб, без оброблення подаються такі жахливі факти з життя, що стає ясним, що сов. режим — не лише «повторення старого режиму», як каже батько героя оповідання Давида, ні, це багато тяжчий режим, боротьба з яким мусить стати завданням життя.

Твір Антоненка-Давидовича «Смерть», художній твір, засуджує вехий тип українського інтеліґента, ставить проблему нової людини з міцною душею в протилежність душі старого типу, індиферентного холодцю, що вміє лише скаржитися й нити.

«Місто» Підмогильного докладчик вважає твором високої вартости, що дорівнює шедеврам всесвітньої літератури, нагадуючи собою твори Мопасана, Бальзака. В ньому провадиться, на думку докладчика, боротьба села з містом. Юнак з села вирушає походом на місто. З першої ж зустрічі з містом юнак починає його ненавидіти. Але що далі він все більше переймається думкою, що місто не ненавидіти треба, а треба його здобути. І нарешті герой твору Радченко рядом послідовних перемог опановує місто. Недурно совітська влада ампутує у села його інтеліґенцію, бо орґанізована перемога інтеліґенції села над містом стала б крахом для сов. влади. Коли література є точним біометром, то ми вже бачимо, що інтеліґенція села переймається тою думкою, що треба завоювати місто селом, треба його упокорити й зв'язати з селом

З. М.

У Польщі.

— З життя Українського Клубу у Варшаві. Життя Українського Клубу у Варшаві проходить старим традиційним руслом. Під новий рік клубом було уряджено вечорниці, які забрали досить значну кількість членів Клубу і гостей. Серед останніх було таки ж і чимало учасників 2-го делеґатського з'їзду. Не менш успішно пройшли січневі вечорниці, а 17 лютого б. р., дотримуючи свою обіцянку орґанізовувати раз на місяць ширші вечорниці, влаштував Український Клуб вечорниці карнавалові з досить широким концертовим програмом. В

цьому останньому взяли участь: хор Студентської Громади, артист опери п. Бурлака і п. Ольховий. З деклямаціями виступав п. Цинкаловський. Вечорниці пройшли досить весело і, як і попередні влаштовання клубу, дали вони певні матеріяльні зиски.

По четвергах відбуваються товариські сходини членів клубу.

— З життя спілки інже нерів та техників українців-еміґрантів у Польщі. — Нова Управа Спілки склалася так: головою обрано — ректора Шовгенівa, заступником голови — інж. О. Ільницького, скарбником — інж. Яніцького, секретарем — інж. Скубія і керовником рідділу видавництва та преси інж. Биківського. Управа Спілки вже приступила до підготовчої праці по зреалізуванню постанов, які поклав на неї недавній з'їзд інженерський.

— Реферат проф. І. Огієнка. — В суботу 16 лютого відбувся в Укр. Студ. Громаді у Варшаві реферат проф. І. Огієнка на тему: «Приєднання української церкви до московської».

В Югославії.

— В Югославії. — Українське Товариство «Просвіта» у Білгороді постановило виступити перед ширшою публікою і то в перше з серіозною виставою «Невольника» і тим показати чужинцям українську культуру бодай приблизно в правдивих фарбах.

Товариство «Просвіта» вважає конче потрібним дати нагоду ширшій сербській публіці переконатися, що український нарід стоїть на високому ступені своєї штомої культури і надалі уважає своїм обов'язком підтримувати її значіння.

Наше завдання велике, а в осягненню високої цілі ще більше; тому ми відважились на це діло тільки в надії, що кождий українець зрозуміє нас и не відмовиться зі свого боку нас підтримати.

Беручи це під увагу, маємо честь прохати Вас на день вистави «Невольника» 2. березня б. р. бути з нами духом і нас матеріяльно підмогти тим, що Ваш добровільний даток за карту вступу перешлете на адресу голові товариства: Ivan Budz, Beograd, Kolarceva II. S. H. S.

За виділ.

Іван Будз (—). Голова.
Ф. Сивак (—). Секретар.

В Болгарії.

— Свято незалежности в Болгарії. — 19 січня с. р. з ініціятиви Українського Культурного Об'єднання в Болгарії відбулася спільна Різдвяна вечеря — зібрання українських громадян в м. Софії, а разом з тим урочисте святкування 11 річниці оголошення незалежности Української Держави і 10 річниці злуки всіх українських земель.

Зібрання-вечеря відбулося в окремій, гарно прибраній, салі першорядного ресторану «А. Болабанов». Члени організації і взагалі українського громадянства, а також їх родини, знайомі (де-хто в національному одязі) і запрошені гості-чужинці заповнили салю і поступово займали призначені місця. Між іншими гостями приємно було бачити і представників Грузії (князь К. Г. Чачібая-Чічуа, п. О. А. Хатісашвілі та ин.), що у перше завітали на українське свято.

Вечерю одкрив голова У. К. О. п. І. М. Орлов (укр. письменник) промовою, в якій, радо вітаючи присутніх, в коротких словах яскраво з'ясував значіння для українського народу Різдвяних свят і їх окремих характерних рис.

За цим почалася вечеря, на протязі якої присутніми членами Українського Народнього Хору були гарно виконані де-які колядки («Бачить Бог», «Добрий вечір тобі», «Ірод-царь» та инші).

Після відспівання колядок п. І. М. Орлов знов забрав слово. Він пригадав присутнім, що на ці дні (19-22 січня) припадає 11 річниця оголошення незалежности Української держави і 10 річниця

злуки українських земель у одну Соборну Україну. Зазначивши величезне значіння цих історичних актів-свят, та що й ці свята повинні шануватися всіма вірними дітьми України, як найбільші проявлення могутнього духа українського народа, духа волі й свободи, — промовець урочисто виголосив «славу» Україні, її великостраждальному народові, всім, хто зложів свої голови за її незалежність і всім, хто до останнього мементу не покидає боротьби за цю незалежність. У відповідь могутнє залунало «Ще не вмерла Україна», закінчене трикратньою гучною «славою».

Вечеря продовжилася при піднесеному настрою. Було відспівано ще де-кілька народніх укр. пісень і виголошена «слава» присутнім гостям. З окрема (п. І. М. Орловим) — на честь Вільній Грузії і присутнім представникам ґрузинського народу. В імені останніх одповів п. О. А. Хатісашвілі, який, підкресливши однаковість долі українського та ґрузинського народів, зазначив велике співчуття своїх компатріотів до української нації і її національно-державних змагань та побажав присутнім, як найскоріше повернутися до своєї батьківщини і разом з усім українським народом осягнути високих національних ідеалів... І знов гучне «слава», і знов «Ще не вмерла»...

При кінці забрав слово п. Д. Криворучко — студент Софійського державного університету. Промовець подкреслив, що ріжні спроби і заходи професорів-росіян понизити українську національну ідею викликають у студентів-українців тільки огиду і зміцнюють кохання до рідного краю та бажання повної його незалежности. Подякувавши орґанізаторів свого свята, промовець запропонував проголосити «славу» п. І. М. Орлову, що з 1920 року працює в Болгарії над пропаґандою рідної національної ідеї серед своїх і чужинців. Присутні сердечно вітали п. Орлова. Вечеря закінчилася танцями, під час яких виконано чудово було гопака п. С. П. Орловою, що була, як і завжди, в гарному національному одязі. Партнером її був п. М. Столярчук.

Другого дня комісія У. К. О. роздавала (замість «Діда-Мороза») святочні дарунки українським дітям в м. Софії. І тут багато було радости і втіхи. Комісія складалася з п. І. М. Орлова, С. П. Орлової, П. І. Литвиненка і В. І. Колесниченка, й скрізь зустрічала сердечний прийом та ширу подяку.

М. Палієнко.

В Данцігу.

— Укр. пресове бюро в Данціґу. — У вільному місті Данціґу заснуване українське пресове бюро. Його завдання — інформувати закордон про укр. питання. Бюро видає бюлетень в німецькій мові. Бюро просить надсилати матеріяли і інформації на таку адресу: Andrij Fedyna. Technische Hochschule, Danzig. («Час» ч. 107).

На Литві.

— Укр. концерт-баль у Ковні. — Щоденник «Lietuoosudas» (Ковно) з 31 січня ц. р. повідомляє, що 29 січня відбулися загальні збори українсько-литовського Союза в Ковні. Далі подає він до відома, що в литовській столиці відбувся 9 лютого укр. концерт баль, на якому співав литовський стрілецький хор укр. пісень. («Час» ч. 107).

В Канаді.

— У Вонда в штаті Саскачеван закінчено будівлю «Українського Народнього Дому імени Симона Петлюри». На почесному місці в ньому мають стояти бюст і гортрет Головного Отамана.

— У Вінніпезі під редакцією п. Мандрики почала виходити шаповалівська ґазета «Правда і Воля».

Зміст

Париж, неділя, 3 березня 1929 року — ст. 1. — *** — ст. 3. — Давній. Літературні спостереження. VII. Косинка — ст. 5. — Женевець. Ліга Націй і справи еміграції — ст. 11. — В. С. З життя й політики — ст. 13 — Observator. З міжнароднього життя — ст. 17. — З преси — ст. 20. По широкому світу — ст. 22. — Від Ґенеральної Ради Союзу Укр. Еміґр. Орґанізацій у Франції — ст. 23. — Хроніка. — З Великої України — ст. 24. — З укр. життя — ст. 26. — Газетні звістки — ст. 26. — З життя укр. еміґрації: — У Франції — ст. 27. — В Чехії — ст. 28. — В Польщі — ст. 29. — В Югославії — ст. 30. — В Болгарії — ст. 30. — В Данціґу — ст. 31. — На Литві — ст. 31. — В Канаді — ст. 31.

В неділю 3 березня 1929 року

в «La Maison du Peuple Français» — 42, Rue du Hermel. Paris 18. — (Metro: Simplon — Nord-Sud — Jules-Joffrin)

силами Українського Артистичного Товариства під режисурою п. Жеребка

виставлено буде

„НАЙМИЧКУ“

п'єсу на 5 актів Тобілевича

Участь беруть: пані Круглякова, Петрова-Міщук, Железнова й Пелешина і п. п. Шмалій, Манців, Якимчук, Лукач, Суворов, Топольський, Галаган, Лютий та ин. Хор під орудою п. О. Чехівського.

Білети в 15, 12, 10, 8, 6 і 5 фр. можна набувати: 27, Brd La Tour Maubourg, Paris 7-e і у п. Жеребка — 37, av. de la Motte-Picquet, а також при вступі.

Готується по вистави «Наталка Полтавка» Котляревського.

З нагоди роковин Великого поета України Т. ШЕВЧЕНКА

9-го березня с. р.

у власному помешканню, 18, rue Lavoisier, Vesine à Chalette

Українською Громадою в Шалеті

буде влаштовано — Концерт-виставу — з таким програмом:

1. — Реферат, 2 — Співи, 3 — Бандура (п. Заворицький), 4 — Національні танки і 5 — З дії з п'єси «Невольник» — Т. Шевченка.

Початок, о 8,30 вечера.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imprimerie de Navarre, 5 rue des Gobelins, Paris